

24.01 Batı Felsefesi Klasikleri

Prof. Rae Langton

I. Platon

Ders 1. Sokrates'in Savunması

1. *Sokrates ve Platon*. Platon Sokrates'in öğrencisi olarak başlamıştır; erken diyalogları, muhtemelen hakkında bağımsız olarak pek az malumatımız olan Sokrates'in fikirlerini tasvir etmektedir. Sonraki diyaloglarında Sokrates, Platon'un kendi felsefi fikir ve argümanlarını dile getirmek için başvurduğu bir karakter olur. *Sokrates'in Savunması*, MÖ 399 senesinde yapılan mahkemede Sokrates'in savunmasını sunmaktadır ki bu mahkemede Sokrates gençlerin akıllarını yozlaştırmaktan suçlu bulunur ve ölüme mahkûm edilir. Platon bu olaydan sonra siyasetle olan alakasını keserek sadece felsefeyle ilgilenmeğe başlar. Atina'da ilk üniversite olan Akademi'yi kurar.

2. *Suçlamalar*. Sokrates, “yer altında ve gökyüzündeki şeylerin araştırmasına girişmekten, zayıf argümanları güçlü yapmaktan ve bu şeyleri başkalarına öğretmekten suçludur (II. 19); gençleri yoldan çıkartmaktan ve şehrin inandığı tanrılara inanmamaktan ve yerlerine yeni başka tanrılara koymaktan suçludur (IX. 24); o, tam anlamıyla tanrıtanımazdır (XIV.26). İlk suçlama filozoflara dair genel yargılardan sökün etmektedir ki bu filozoflar, Sokrates öncesi Kozmolojistleriyle para karşılığı tartışmağı öğreten Sofistlerdir (X.24) (Sokrates, ne kozmolojist ne de Sofisttir.) Kutsal şeyler ve tanrısızlığa dair suçlamalar ise çelişkilidir (XV.27).

3. Suçlamaların *Gerçek Sebepleri*. Bilgelikğin biteviye araştırmasında, Sokrates'in kendi vatandaşlarını sorgulaması, anlaşılacağı üzere, onların cahilliklerini ortaya çıkarır; insanlar, aptal yerine konmaktan hoşlanmazlar. Delhi'deki kâhin (IV.21) Sokrates'ten daha akıllı bir kimsenin olmadığını söylemişti. Sadece kendi bilgisizliğinden emin olan Sokrates, tanrılığın anlamını yavaş yavaş keşfeder: insanların çoğu, bilgelige haiz olmadıkları zaman bile, bilgelige sahip olduklarını düşünürler; ama yalnızca Sokrates, bilgelikten mahrum olduğunu bilir (VI.21, IX.23). (Akılları yozlaştırılan gençler arasında büyük ihtimalle Alkibiades de dâhildir ki o gerçekten imansız ve kalleş bir general olmuştur.)

4. Sokrates'in Miletus'u Sorgulaması.

(i) Sokrates'in sorgulamasında Miletus der ki: nerdeyse herkes gençleri geliştirirken, yalnızca bir kişi yozlaştırır. Sokrates bunun herkesin atları eğitmeği bilmesine rağmen yalnızca pek az kişinin bunu bilmediğini düşünülmesi kadar doğru olmadığını söyler (XII.24, XII).

(ii) Miletus, iyi vatandaşlar arasında yaşamının, kötü olanların arasında yaşamaktan daha iyi olduğunu kabul eder. Sokrates herhangi birinin niçin isteyerek kendi vatandaşlarını kötü insanlar haline dönüştürmek isteyeceğini sorar (XII.25-26). Bu argüman aşağıdaki gibi bir yapıya sahiptir:

Öncül 1: Kötü biri, zarar vermeğe eğilimlidir.

Öncül 2: Hiç kimse isteyerek başkalarını zarar vermeğe eğilimli kılmaz.

Sonuç: Hiç kimse, birini isteyerek kötü insan haline dönüştürmez.

(Bu argümanı nasıl değerlendirebiliriz?) Bu argüman, *Menon* diyalogunda geliştirilen ünlü Sokratik temayla alakalıdır: kimse isteyerek yanlış yapmaz. Sokrates, ya hiç kimseyi yozlaştırmadığını ya da bunu istemeden yapmış olabileceği sonucunu çıkarır –bu durumda da cezadan daha çok, eğitilmesi gerekmektedir.

5. *Adalet ve Ölüm*. Sokrates, ‘sonu muhtemelen ölümle sonuçlanacak bir hayat sürmekten utanmıyor musun?’ diye soracak birini tasavvur ederek şöyle cevaplar: ‘değeri ne olursa olsun bir adamın bu şekilde düşünüyor olduğunu sanmak büyük yanlışlıktır. Ama onun düşünmesi gereken, yaptığı işte haklı mı haksız mı ve doğru bir insan gibi mi yoksa kötü bir insan gibi mi davrandığıdır’ (XVI.28). Sokrates kendini savaşta askerle mukayese eder ve burada iki durum var gibi görünür: (i) *sonuçları ne olursa olsun*, adilane bir şekilde davranmalıdır insan. Hatta sonuçları gerçekten çok kötü *bile olsa*, nasıl davranması gerektiğini düşünen kişinin aklına böyle şeyler gelmemelidir. (ii) insan *kötü olduğu bilinmeyen bir şeyi kötü olduğu bilinen bir şeye karşı* seçmelidir. ‘Adilce davranmamanın kötü ve utanılacak bir şey olduğunu çok iyi biliyorum. ... kötü olduğunu bildiğim bir şeyi hiç yapmayacağım ve ne iyi ne de kötü olduğunu bilmediğim şeyi yapmaktan korkmayacağım’ (XVII.29). Sokrates savunmasının bu kısmını, eğer beraat ettirilse bile, yolunu değiştirmeyeceğini ısrarla söyleyerek bitirir: ‘Nefesim ve kuvvetim olduğu müddetçe, felsefeyi bırakmayacağım ve sizleri uyarmaktan ve sizlerden kimle karşılaşsam karşılaşayım, ona hakikati beyan etmekten geri durmayacağım.’

6. *Hemşeri Atinalıların Savunusu?* Sokrates, kendisini değil ama hata yapmak ve masum bir insanı mahkûm etmek üzere olan kendi hemşerilerini savunmakta olduğunu ifade etmektedir. Onlar eğer kendisini ölüme mahkûm ederlerse, *ona verecekleri zarardan daha çok zararı kendilerine vereceklerdir* (XVIII.30-31) ve bu kötülük etmek iki şekilde olacaktır. İlk, kötülük etmek, kendine zarar vermektir (‘bir insanı adilane olmayan şekilde ölüme mahkûm etmek’, ‘öldürülmekten daha büyük kötülüktür’). İkinci olarak, Sokrates gittiğinde, Atina büyük, iyi beslenmiş, ama uyarmak gibi hayati bir fonksiyonu yerine getiren at sineğinin yokluğundan ötürü, tembel bir ata dönüşecektir.

7. *Karar ve Ceza*. Sokrates, 220 oya karşı 281 oyla suçlu bulunur. Suçlayıcılar, ölüm cezası isterler. Sokrates’in alternatif ceza isteme hakkı vardır. ‘Sizi uyarmak için boş vakte ihtiyacı olan fakir hayırsever birine verilecek uygun mükâfat nedir ki?’ Olimpiyat atletlerine geleneksel olarak Prytaneum’da verilen bedava yemeğe ne dersiniz der (XXVI.37). Eğer mutlaka bir para cezası olacaksa, Platon’un da dâhil olduğu arkadaşları tarafından karşılanacak olan 30 minayı teklif eder. Uslu durmak, sorgulamaktan uzak durma cezasını düşünmez bile: çünkü *üzerine düşünülmeyen bir hayatın yaşanılmağa değeri olmayacağından* insanın erdemi üzerine tartışmaktan daha büyük bir iyiliğin insanın başına her gün gelmez.’ (XXVIII.38). Fakat ölüm cezasına çarptırılır Sokrates. Tepkisi ise:

Dostlar, günahkârlıktan sakınmak ölümden sakınmaktan daha zordur; çünkü günahkârlık ölümden daha hızlı koşar. Ben yaşlı ve yavaş olduğumdan, daha yavaş koşan takipçim tarafından yakalandım ve zeki ve hızlı olan suçlayıcılarım da, daha hızlı koşan takipçileri tarafından yakalandılar –günahkârlık. Ve şimdi ben, sizler tarafından ölüme cezalandırılmış olarak gideceğim; onlarsa hakikat tarafından günahkârlığa ve hakkaniyetsizliğe cezalandırılmış olarak gidecekler.

8. *Ölüm Nedir?* (XXXI-XXXIII, 40-42) İyi bir şeydir; çünkü içindeki ilahi ses onu bugüne kadar takip ettiği yoldan hiç çevirmemiştir. Düşünüldüğünde ölüm, ya hiçlik ya da ‘hakikatli yargıçlarla’ yapılan bir seyahattir. Bir tereddüde işaret ederek vedalaşır: ‘Herkes yoluna gitmeli artık, ben ölmeğe, sizler de hayata. Hangisinin daha iyi olduğunu ancak tanrı bilir’.